

L'ESTRUCTURA
URBANA
D'AGRAMUNT
L'ANY 1850¹

Per Lluís Pons i Serra

13

PER la redacció del present treball ens hem servit del Cadastre de l'any 1850 que es troba a l'Arxiu Històric de Lleida. Comprèn tot el terme municipal d'Agramunt, en el qual hi són inclosos els pobles de Mafet i d'Almenara Alta, i dues masies del terme de l'Aladrell; però ací només ens referirem a la vila.

Pel que fa a Agramunt, en l'esmentat Cadastre hi figuren 312 propietaris urbans, amb un total de 317 edificis, la qual cosa significa que quatre propietaris disposaven de dues cases cadascun, i un altre tenia un immoble destinat a molí, al carrer de la Carabassa.

Només hi consten els immobles del casc urbà, deixant de banda els corrals o coberts que, quan són als afores, es troben al cadastre de rústica. No hi figura el nom de cap carrer, perquè la relació es fa per barris —quatre en total— que rebien el nom, respectivament, de Sant Joan, del Castell, de la Plaça i de Sió.

Els edificis del municipi i els religiosos, tot i que són dins del casc urbà, no consten al cadastre perquè no estaven subjectes al pagament de la contribució. Eren els següents: el temple de Santa Maria, la Rectoria del carrer de Sant Joan, el convent i l'església de la Mercè, l'antiga església dels Dolors a la Sabateria de Dalt, la Casa de la Vila, la Casa-Escola del carrer Estudis Nous i l'Hospital a la plaça del mateix nom.

En cent quaranta-dos casos, al costat de l'habitatge hi figura el corral, però no s'indica la seva extensió, perquè les dimensions que donen són pel conjunt de l'immoble.

Són expressades en pams l'amplada de la façana i la profunditat de l'immoble. Al nostre veure són de fiar les mides de la façana, perquè n'hem comprovat algunes de cases conegudes i han resultat exactes. No gosaríem afirmar el mateix de la profunditat, en primer lloc perquè no tots els edificis tenien una forma regular i també perquè hem pogut comprovar que en alguns habitatges amb corral al darrera, fan constar el corral, però les mides només corresponen a la casa. També hi ha dubtes quan la casa fa cantonada, i no queda clar quina de les cares consideren que és la façana.

Quant a la valoració dels edificis, es posen en rals de billó i maravedissos el lloguer mensual estimat, o sigui la quantitat que consideren que se'n trauria si la casa es llogués. Val a dir que, segons el cadastre, tots els agramuntins vivien en casa pròpia, i només consta amb estadants una casa del carrer de sant Joan destinada a *Cuartel de la Guardia Civil*. Ja hem dit abans que quatre cases no eren habitades pel seu amo, una era la del *Cuartel* i les tres restants, una no consta qui l'ocupa i en les altres dues hi vivia el fill del propietari.

164 En realitat, els propietaris de la zona urbana inclosos en algun dels barris esmentats, només eren 311, perquè l'immoble amb el núm. 312 corresponia a la casa de la família Iglesias, amb corral i hort, i consta «fora muralla». Aquesta casa, amb un lloguer estimat de noranta rals al mes, la deixem de banda en fer l'estudi de les cases de la vila; i tampoc no tenim en compte l'edifici destinat a molí.

Tots els fulls del cadastre són firmats per l'alcalde-president de l'Ajuntament, en Josep Carulla, i pel secretari Antoni Vilaplana.

Els barris

Des de finals del segle XVIII s'havia començat a construir a extramurs, i encara avui, al Raval de Puigverd, es poden observar algunes llandes d'aquella època.

Però l'any 1850 només un quinze per cent de les cases de la vila es trobaven fora del recinte de les antigues muralles, i a dins encara hi havia espais buits que posteriorment s'anirien edificant. Tota la zona alta a l'entorn del carrer Estudis Vells, al carrer de l'Aspi, el de la Mercè, les dues Carabasses i el final del carrer de Vilavella, eren els indrets de l'interior amb més poca densitat d'habitatges. En aquests carrers, nombrosos immobles figuren amb una llarga façana i no és versemblant que tot fos casa, probablement hi havia l'habitatge i patis buits al costat, perquè el corral, quan n'hi havia, més aviat era a la part posterior.

Com hem dit abans, la vila era dividida en quatre barris o «quartos», que rebien el nom de la via pública que n'era el nucli principal; aquesta divisió venia d'antic i ja l'havíem vista al cadastre de l'any 1735. Els eixamples realitzats fora muralla, la primera meitat del segle XIX, s'afegiren al barri més proper, i en alguns casos, com veurem, partien el carrer en dos sectors. L'únic barri que no tenia afegits d'aquest tipus era el del Castell, perquè per aquell indret no s'havia construït extramurs. Encara que al cadastre no s'esmentin, sabem que cada via pública era coneguda amb un nom determinat, tot i que no sempre coincidia amb el que se li dona actualment. Per aquest motiu en el present treball, en parlar de carrers, farem servir el nom que figura al Nomenclàtor vigent.

El barri de Sant Joan, amb 75 habitatges, comprenia el carrer de Sant Joan, el de la Germandat de la Sang, les places de l'Hospital i de l'Om, la Baixada del Mercadal, la cara nord de la plaça del Mercadal i la cara nord del raval de Sant Francesc. Els dos darrers trams, a extramurs.

El barri del Castell, amb 103 habitatges i un edifici destinat a molí, comprenia el carrer del Castell, el de la Mercè, el de la Carabassa de Dalt i el de la Carabassa de Baix, la plaça de l'Amball, el carrer Estudis Vells, les places de la Dula i del Pare Gras, la cara nord de carrer de la Muralla, part del carrer de la Cúria i el corriol del Forn.

El barri de la Plaça, amb 74 habitatges, comprenia les cases de la plaça de l'Església encarades a llevant (des del carrer del Castell fins al carrer de Sió), el primer tram del carrer de Sió, conegut abans com el carrer de la Plaça (des de la Plaça fins al carrer del Call), la travessia de l'Aspi, la part oriental del carrer de l'Aspi (des de la travessia de l'Aspi fins al carrer Estudis Nous), els carrers Sabateria de Baix i Sabateria de Dalt, el corriol de la Sabateria, i ja a extramurs, la resta de la plaça del Mercadal, el carrer Estudis Nous, el carrer de les Eres, el raval de Puigverd i la cara sud del raval de Sant Francesc.

El barri de Sió, amb 63 habitatges, comprenia el carrer de Sió des del carrer del Call fins al final, el carrer de Vilavella, la travessia Vilavella, la banda sud del carrer de la Muralla, el tram occidental del carrer de l'Aspi (des de la travessia de l'Aspi fins a trobar el carrer de Sió), i ja a extramurs, la plaça del Pou.

A remarcar que, per la part posterior confrontaven «amb la muralla» totes les cases situades a la perifèria de l'eixample de llevant, realitzat des de finals del segle XVIII fins a la data del cadastre, a extramurs de la vila antiga. O sigui, les cases de la banda nord de la plaça del Mercadal, les de la banda nord del raval de Sant Francesc, totes les del raval de Puigverd i la darrera del carrer Estudis Nous.

No es tractava d'una muralla en sentit estricte, sinó solament d'una línia defensiva que trobava suport en les parets dels corrals. Sabem, per exemple, que hi havia portals al final de cada un dels dos ravals, i pel que fa al raval de Puigverd la segla molinal constituïa una barrera i, a més, coneixem en aquell indret l'existència d'un torricó que utilitzava la tropa. Aquestes obres de defensa foren establertes amb motiu de les confrontacions bèl·liques que prou abundaren a la primera meitat del segle XIX.

Amb la muralla antiga hi confrontaven per la part posterior, les cases de la banda de llevant de la plaça de l'Hospital, les de les cares de llevant i nord de la plaça de l'Om, les de la banda nord del carrer Carabassa de Baix, i les de la banda de migdia dels carrers de Vilavella i de l'Aspi.

Els corrals

D'ordinari, els corrals són situats a la part posterior de l'habitatge, i són més abundants als carrers on les cases, pel darrera, donen a un altre carrer. Per aquest motiu, no se'n troben tants al centre de la vila.

Als dos ravals i a la plaça del Pou, totes les cases disposen de corral, una circumstància que no es dona en cap més altre carrer. Sense cap només hi ha la Baixada del Mercadal, perquè, pocs o molts, sempre se'n troben en totes les altres vies públiques. Fins i tot compta amb corral una espaiosa casa de la plaça de l'Església.

Al cadastre hi figuren 142 corrals i és lícit sospitar que no els hi van posar tots, perquè algunes cases amb una gran superfície, en carrers de la perifèria, costa de creure que no en tinguessin. També hi cap que només consideressin corral l'espai destinat a criar bestioles i aquelles grans superfícies que hem dit abans fossin, simplement, patis sense edificar.

Les valoracions

Les cases són valorades d'una manera indirecta, fent constar l'import que el propietari en treuria cada mes si fossin arrendades. El lloguer mensual és expressat en rals de billó i maravedissos; quan hi ha fracció acostuma a ser de 17 maravedissos, o sigui, mig ral; però en alguns casos afinen més i posen 8 maravedissos, o sigui, aproximadament un quart de ral. Com és natural, les cases més valorades són arrodonides a rals.

Les cases que més abunden, amb un 44,44% del total, són les que rendirien entre deu i dinou rals mensuals; segueixen les més pobres, el 24,12%, amb un lloguer inferior als deu rals; les cases entre els vint i els vint-i-nou rals representen el 17,46% i les 44 cases que resten van dels trenta rals a més de cent. La majoria d'aquestes darreres, però, no superen els setanta rals i només tres es poden considerar plenament cases senyoriales: una de cent rals a la plaça de l'Església, una altra de cent-cinc al Mercadal, i la tercera al carrer de Sant Joan, la que sobresurt extraordinàriament del conjunt de la vila, amb un lloguer estimat de cent setanta-dos rals cada mes. Es tracta de cal Siscar.

Per fer més entenedor aquest ball de xifres, hem confeccionat uns quadres estadístics. En un, per carrers, establim set categories, des de les cases que superen els noranta-nou rals, fins als lloguers inferiors als deu rals mensuals. En un altre quadre, referit al conjunt de la vila, classifiquem el habitatges en petits, mitjans, bons i superiors.

cases petites	(inferiors als deu rals)	76	24,12%
cases mitjanes	(entre els 10 i els 29)	195	61,91%
cases bones	(entre els 30 i els 99)	41	13,02%
cases superiors	(mes de cent rals)	3	0,95%
Total cases de la vila		315	100

En efectuar les valoracions devien seguir els criteris habituals en aquests casos: dimensió de l'edifici, qualitat de la construcció, estat de conservació, i tal vegada també comptava la situació del carrer dintre el conjunt de la vila. Aquesta darrera circumstància, però, no sembla ser determinant, perquè trobem immobles ben valorats a la perifèria i altres amb lloguer estimat molt minso a l'interior de la vila i en carrers cèntrics. Per tots aquests motius, ens ha semblat que podria ser ben interessant classificar els carrers atenent a la mitjana dels lloguers estimats dels seus edificis.

En el conjunt de la vila la mitjana del lloguer mensual per habitatge era de 18,58 rals de billó, i concedint a la mitjana un marge prudencial a l'entorn d'aquesta quantitat, els carrers de la vila ens surten valorats de la manera següent.

S'incluen en una mitjana alta (entre els 18,58 rals i els 21 rals) la plaça del Pou i la de l'Amball, el carrer dels Estudis Nous, el raval de Puigverd i el raval de Sant Francesc.

Són en la mitjana baixa (entre els 16 rals i els 18,58 rals) el carrer del Castell, el de Vilavella i el conjunt de vies públiques que porten el nom de la Sabateria.

Són en un valor inferior a la franja mitjana (entre els 10 rals i els 16 rals) la plaça de l'Om, el carrer de la Mercè, els dos carrers de la Carabassa, el carrer de l'Aspi, i el conjunt constituït pels Estudis Vells, carrers de la Muralla i de la Cúria, corriol del Forn i les places de la Dula i del Pare Gras.

Superiors a la franja mitjana (de 21 rals a 40 rals) hi trobem el carrer de Sió i el de Sant Joan, la plaça de l'Hospital i la Baixada del Mercadal.

A l'extrem superior hi ha la plaça de l'Església i la plaça del Mercadal, amb uns lloguers estimats, respectivament, de 48,41 rals i de 52,81 rals.

I a baix de tot hi ha el carrer de la Germandat de la Sang, que solament aconseguix entre tots els seus edificis, una mitjana mensual de 8,66 rals.

ELS CARRERS

En aquest capítol entrarem en més detalls, carrer per carrer, i en alguns casos ho farem per sectors que comprenen més d'una via pública. D'entrada, hem de fer unes observacions; hem dit abans que per designar cada carrer utilitzarem el nomenclàtor vigent, i d'acord amb el mateix criteri, posarem cada casa al carrer on actualment figura. Per exemple: les cases de l'antic carrer de la Plaça, avui part del de Sió, les posarem en aquest carrer. També les cases que fan cantonada i les que obren portes a més d'una via pública, les inclourem al carrer on figuren actualment.

Començarem per la plaça de l'Església. Les cases que donen a la plaça estaven repartides en dos barris: al de la Plaça, les del tram que va des de la cantonada del carrer Castell fins al carrer de Sió, i totes les altres al barri de Sant Joan.

Encara avui només són considerades de la Plaça, amb la numeració corresponent, les cases del primer tram esmentat, en el qual, l'any 1850, n'hi havia sis. Ben cert que la casa que feia cantonada al carrer de Sió només constava amb 22 rals i 17 maravedissos, però com a contrapartida, una del mig del tram era de primeríssima categoria. La mitjana dels lloguers dels habitatges de la plaça pujava a 48,41 rals mensuals, una de les més altes de la població. Només disposava de corral aquella casa més gran, i cap de les altres no en tenia.

El carrer de Sant Joan estava ben edificat, a banda i banda, sense cap pati buit. Òbviament, aleshores encara hi eren els habitatges que, enderrocats en temps posteriors, van donar lloc a l'actual travessia de Sant Joan. L'indret on ara hi ha la casa rectoral i el Foment Parroquial l'ocupava l'església de la Mercè, i a l'altra banda de carrer la rectoria d'aleshores era l'edifici avui conegut com la «rectoria vella».

L'estructura dels edificis d'aquest carrer era si fa o no fa com ara: una majoria de cases estretes i unes poques de grans dimensions. Amb un total de vint-i-vuit habitatges, el lloguer de disset (el 60,72%) era estimat entre els 10 i els 29 rals; set cases (el 25%) eren de les més pobres, i les tres del començament a l'esquerra (aquell espai ara és repartit en quatre) figuraven en les primeres categories. D'un cap a l'altre de carrer, el contrast era evident. De corrals només n'hi havia onze, o sigui que més de la meitat de les cases no en tenien. El promedi dels lloguers ascendia als 24 rals mensuals.

El carrer de la Germandat de la Sang era format per disset cases, repartides a banda i banda; més de la meitat —deu— eren de la darrera categoria i les altres set de la penúltima. Un carrer pobre, en aquest sentit, i només amb cinc corrals, la qual cosa no pot estranyar si tenim present que els habitatges d'aquest carrer confrontaven per la part posterior amb les cases dels carrers veïns. La mitjana dels seus lloguers era la més ínfima de la vila, solament de 8,66 rals.

A la plaça de l'Om hi havia onze cases: quatre a la banda de ponent, cinc a la cara nord i dues a llevant. Tant aquestes darreres com les cinc de la banda nord, per la part posterior confrontaven amb la muralla. Sis dels habitatges eren dels més pobres i els altres cinc de la penúltima categoria. La mitjana

dels lloguers superava per poc la franja més ínfima perquè era de 10,45 rals. La meitat de les cases disposaven de corral.

A la plaça de l'Hospital hi obrien porta cinc cases, solament una amb corral. Tres cases de la banda de llevant eren ben valorades i la mitjana del conjunt de la plaça ascendia 27,40 rals. A remarcar que en el cadastre l'edifici de l'Hospital no surt enlloc, com si no existís, perquè les cases que presumiblement eren al seu costat les fan confrontar amb el carrer. És una de les anomalies que hem advertit en aquest cadastre, perquè l'any 1850 l'edifici de l'Hospital hi era.

A la Baixada del Mercadal hi havia sis cases, cinc al tram de coberts i una a l'indret ara ocupat pel Casal Agramuntí. Les valoracions eren molt variades: dues de la tercera categoria, una de la quarta, dues de la quinta i una de la sisena. Cal advertir que les cases d'aquesta via pública que fan cantonada a la plaça de l'Hospital, les hem inclòs en aquesta plaça perquè allí obren la porta. La mitjana dels lloguers era de 32,58 rals, i l'únic carrer de la vila que no disposa de cap corral.

En aquella època, bona part del carrer de la Mercè era ocupat pel convent dels Pares Mercedaris que li dona nom; només hi havia onze cases, la majoria a la banda esquerra, baixant, totes elles poc valorades: quatre de la darrera categoria i set de la penúltima. Només la meitat disposaven de corral. Semblantment com a la plaça de l'Om, la mitjana del valor dels lloguers superava per poc la franja mínima, pequè era de 10,86 rals. Cal recordar que en aquella època l'actual plaça de l'Onze de Setembre era edificada, i aquesta circumstància també cal tenir-la en compte quan parlarem dels carrers de la Carabassa de Dalt i del Castell.

Entre els dos carrers que porten el nom de Carabassa, la de Dalt i la de Baix, hi havia vint cases, la majoria poc valorades i només es podia considerar important, amb un lloguer estimat de 55 rals, la casa de la família Mestres. Ací la majoria disposaven de corral —n'hi havia dotze— i on més faltava aquest complement de l'habitatge, era en les cases de la banda de migdia de la Carabassa de Dalt, que pel darrera confrontaven amb les del carrer Castell. Les de la banda nord de la Carabassa de Baix, a la part posterior hi tenien la muralla. La mitjana dels lloguers en el conjunt de les dues Carabasses era de 14,42 rals.

El Carrer Castell comptava amb vint-i-nou cases, entre una banda i l'altra. Ací hi predominaven els habitatges de la penúltima categoria, amb un lloguer estimat entre els 10 i els 19 rals, dels quals n'hi havia quinze. Però només quatre habitatges figuraven entre els més pobres. La mitjana dels lloguers del carrer era de 16,60 rals, i de corrals n'hi havia dotze.

A la plaça de l'Amball, amb dotze cases, hi havia molta variació quant a valoracions: només una de les més pobres, la majoria —nou— entre la quinta i la sexta categories i no cap de les primeres; un carrer ben equilibrat en aquest aspecte. De corrals només n'hi consten tres. A la plaça de l'Amball no hi havia patis buits, i estava edificada a totes dues bandes; però les cases s'acabaven a la muralla, a l'indret on també té final el carrer de la Carabassa. La mitjana dels lloguers era de 20,83 rals.

El carrer Estudis vells, el de la Muralla, les places de la Dula i del Pare Gras, el carrer de la Cúria i el corriol del Forn, eren vies públiques amb poques cases i unes característiques molt similars. Ocupaven d'una manera molt irregular l'espai comprès entre el carrer del Castell, el carrer de Sió i el tossal del Castell. En aquest ampli sector hi havia trenta-cinc cases, la immensa majoria de les categories inferiors; només la valoració de dues superava la mitjana de la vila amb un lloguer estimat, respectivament, de 22 i de 31 rals. De corrals n'hi havia dotze, repartits en tots aquests carrers. La mitjana global del sector era d'11,20 rals.

El carrer de Sió, un carrer llarg que al final torç a l'esquerra i arriba fins a la plaça del Pou, era el que comptaven amb més nombre d'habitatges, quaranta en total. D'aquestes cases n'hi havia cinc de la darrera categoria i unes poques estaven ben valorades; però la major part —més del 60%— eren de les categories cinquena i sisena, les més abundants a la vila.

A la banda esquerra, a partir del carrer del Call, a excepció de les dels extrems que feien cantonada, totes donaven pel darrera al carrer de l'Aspi —igual succeeix actualment— i eren molt semblants quant a dimensions. Hi havia, però, més diferències en la valoració, amb tota probabilitat degut al millor estat de l'edifici.

Al carrer de Sió hi consten tretze corrals, repartits en tots els trams, i la mitjana dels lloguers era de 21,36 rals.

Al carrer de Vilavella s'hi troben setze habitatges, la majoria de les categories cinquena i sisena; solament a quatre cases se'ls estima un lloguer inferior a deu rals, però només dues superen els trenta rals.

El darrer tram, a la dreta, entre la travessia Vilavella i la Muralla, és distribuït en dos immobles amplíssims: 85 pams el primer i 64 pams el segon; la valoració, però, no correspon a les seves dimensions, la qual cosa fa pensar que al costat de la casa del propietari la resta de l'immoble eren patis buits, i curiosament no hi consta cap corral malgrat el gran espai disponible.

Les cinc cases de la banda esquerra, des de la travessia Vilavella fins al final, confrontaven amb la muralla per la part posterior i totes disposaven de corral. En aquest mateix tram s'hi troba la casa més valorada del carrer, amb un lloguer estimat de 33 rals. Els altres dos corrals que consten al cadastre els tenien dues cases de la mateixa banda esquerra, abans d'arribar a la travessia. La mitjana dels lloguers del carrer de Vilavella era de 17,62 rals.

A la plaça del Pou, aleshores molt més petita, només hi havia quatre cases, una de la quarta categoria, una de la cinquena i dues de la sisena. Totes disposaven de corral. L'immoble més valorat —31 rals de lloguer mensual— era el que feia cantonada amb l'actual avinguda Marià Jolonch, al qual li era assignat una façana de 66 pams.

Al carrer de l'Aspi hi havia catorze cases, i dues de molt petites a la travessia del mateix nom, en total setze cases en aquest sector, la majoria de les quals eren de la sisena categoria. Consten dotze corrals, la qual cosa significa que gairebé totes en tenien.

A la cara de migdia del carrer de l'Aspi, confrontant amb la muralla per la part posterior, hi havia deu cases, dues de les quals, vers l'extrem occidental, agafaven molta amplada; segurament era un altre cas de patis buits al costat de l'habitatge. La mitjana dels lloguers era de 13'46 rals.

Al carrer Estudis Nous hi havia sis cases, i dues al començament del carrer de les Eres, en total vuit. La més gran i l'única de la banda dreta, baixant, era la que feia cantonada al carrer Sabateria de Dalt, amb un lloguer estimat de 45 rals. Les altres cinc d'Estudis Nous eren a la banda esquerra: dues entre el carrer de les Eres i el raval de Puigverd, i tres a continuació tirant avall. La meitat de les cases tenien corral i la mitjana dels lloguers estimats era de 21 rals pel conjunt constituït pels carrers Estudis Nous i de les Eres.

A la Sabateria de Baix hi havia dotze cases, la majoria amb valoracions petites; només son de remarcar una de 40 rals a la banda de migdia i una de 30 rals a l'altre costat de carrer, a l'extrem occidental. Aquesta darrera és la casa que ha servit per ampliar l'Ajuntament.

A la Sabateria de Dalt ocupaven l'espai tres propietaris, i a l'habitatge a tocar de Ca la Vila li estimaven un lloguer de 30 rals. Les tres cases que es trobaven al corriol de la Sabateria eren de la darrera qualitat.

En el conjunt d'aquests tres carrers que porten el nom de Sabateria, solament hi havia tres corrals en les divuit cases existents, i tots tres eren a la cara de migdia de la Sabateria de Baix. També pel conjunt la mitjana dels lloguers estimats era de 16'86 rals.

L'any 1850 la plaça del Mercadal encara era a mig fer, només estava totalment edificada la banda nord amb cinc habitatges, tres dels quals ocupaven l'espai de dues arcades. A la banda de ponent solament s'hi aixecaven dues cases, la que feia cantonada amb la Baixada del Mercadal i la del seu costat. Cal Mas Vell era solitària a la banda de llevant i no n'hi havia cap de construïda a la part de migdia. Totes tenien corral, a excepció de les dues de la banda de ponent.

Quant a valoracions s'observa molta diversitat, però la mitjana, de 52'81 rals, era la més elevada de la vila. Evidentment no s'hi trobava cap habitatge dels més pobres, però el que feia pujar la mitjana era la valoració de cal Mas Vell, que ressaltava en el conjunt de la plaça amb 105 rals de lloguer mensual estimat.

El raval de Sant Francesc tenia deu cases, tres de les quals eren a la banda nord, i ocupaven tot el terreny que avui és edificat en aquell cantó. Les altres set eren a la banda de migdia, davant l'espai actualment anomenat plaça de la Germana Montserrat Pons. Òbviament, totes aquestes deu cases disposaven de corral.

A excepció de dos habitatges molt petits i poc valorats, tots els immobles d'aquest carrer ocupaven grans espais, segurament amb corrals o patis al costat, perquè en relació amb la superfície, les valoracions no eren excessives i només les dues cases més properes al Mercadal superaven els 30 rals de lloguer. La mitjana dels lloguers estimats gairebé coincidia amb la mitjana de la vila: 18'85 rals.

El raval de Puigverd comptava amb quinze cases, distribuïdes a tot el seu llarg, des del carrer Estudis Nous fins a la Costa dels Dipòsits, amb valoracions mitjanes en la seva majoria. Només tres tenien una valoració inferior als 10 rals, i com a contrast, una al començament del carrer —l'edifici ocupat avui per l'Acadèmia Agrícola i Mercantil— gaudia d'un lloguer estimat de 94 rals mensuals.

A la banda esquerra solament hi havia una casa a la placeta de l'Acadèmia, i totes les altres eren a la part de migdia, i pel darrera confrontaven amb «la muralla», o sigui, amb aquell sistema defensiu establert al llarg de la segla molinal, del qual s'ha fet esment anteriorment. També en aquest carrer s'hi trobaven façanes amplíssimes, de seixanta i setanta pams, tot del mateix propietari; probablement, eren patis per edificar, perquè els corrals —totes les cases en tenien— d'ordinari es trobaven a la part posterior, cara a migdia.

El lector atent haurà observat que dels carrers esmentats en el present treball, al carrer del Call i a la Travessia Vilavella no se'ls hi ha assignat cap habitatge. La raó és molt senzilla: en cap d'aquestes dues vies públiques no hi obria cap casa la porta principal.

Valoració mitjana per carrers, dels lloguers mensuals estimats, en rals de billó

Germandat de la Sang	8'66
Plaça de l'Om	10'45
Mercè.....	10'86
Estudis Vells, Muralla, Cúria, Dula, Pare Gras	11'20
Corriol del Forn	
Aspi	13'46
Carabassa de Dalt i Carabassa de Baix	14'42
Castell	16'60
Sabateria de Dalt, Sabateria de Baix i Corriol de la Sabateria ..	16'86
Vilavella	17'62
MITJANA DE LA VILA	18'58
Raval St. Francesc	18'85
Raval de Puigverd.....	19'70
Plaça del Pou.....	20'75
Plaça de l'Amball	20'83
Estudis Nous	21'—
Sió	21'36
Sant Joan	24'—
Plaça Hospital	27'40
Baixada Mercadal	32'58
Plaça Església.....	48'41
Plaça Mercadal	52'81

Lloguer mensual estimat de les cases d'Agramunt - any 1850

Categories rals de billó	1 ^a 100+	2 ^a 70-99	3 ^a 40-69	4 ^a 30-39	5 ^a 20-29	6 ^a 10-19	7 ^a 0-9	Total cases	corrals
Plaça de l'Església	1	—	2	2	1	—	—	6	1
Sant Joan	1	2	—	1	5	12	7	28	11
Germandat Sang	—	—	—	—	—	7	10	17	5
Plaça de l'Om	—	—	—	—	—	5	6	11	6
Plaça Hospital	—	—	1	1	1	1	1	5	1
Baixada Mercadal	—	—	2	1	2	1	—	6	—
Mercè	—	—	—	—	—	7	4	11	5
Carabassa Dalt i Carabassa Baix	—	—	1	—	3	10	6	20	12
Castell	—	—	—	1	9	15	4	29	12
Plaça Amball	—	—	1	1	4	5	1	12	3
Estudis Vells, Muralla, Dula, Pa- re Gras, Cúria, Forn	—	—	—	1	1	18	15	35	12
Sió	—	1	1	7	9	17	5	40	13
Vilavella	—	—	—	2	4	6	4	16	7
Plaça del Pou	—	—	—	1	1	2	—	4	4
Aspi i Travessia	—	—	—	—	2	11	3	16	12
Estudis Nous i Eres	—	—	1	—	2	5	—	8	4
Sabateria Dalt, Sabateria Baix i Corriol	—	—	1	2	3	7	5	18	3
Plaça del Mercadal	1	—	4	1	1	1	—	8	6
Raval St. Francesc	—	—	—	2	3	3	2	10	10
Raval de Puigverd	—	1	—	—	4	7	3	15	15
Totals	3	4	14	23	55	140	76	315	142

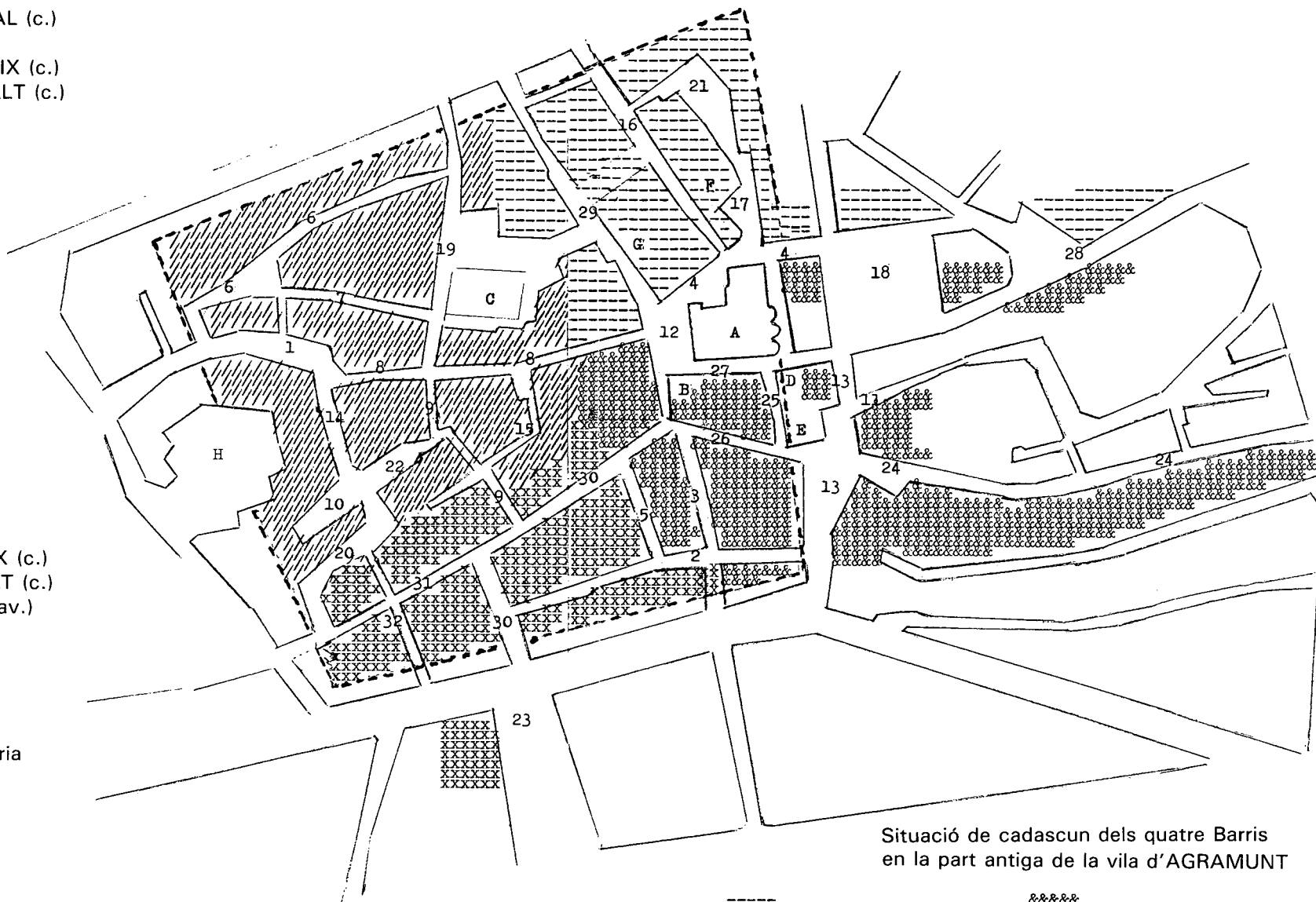
NOTA

1. La tasca de recerca i la posterior redacció d'aquest treball, ha comptat amb el suport del conegut industrial agramuntí senyor Ramon Roca i Boncompte, al qual l'autor agraeix el seu interès envers la història d'Agramunt.

- 1.- AMBALL (pl.)
- 2.- ASPI (c.)
- 3.- ASPI (tr.)
- 4.- BAIXADA MERCADAL (c.)
- 5.- CALL (c.)
- 6.- CARABASSA DE BAIX (c.)
- 7.- CARABASSA DE DALT (c.)
- 8.- CASTELL (c.)
- 9.- CÚRIA (c.)
- 10.- DULA (pl.)
- 11.- ERES (c.)
- 12.- EGLÉSIA (pl.)
- 13.- ESTUDIS NOUS (c.)
- 14.- ESTUDIS VELLS (c.)
- 15.- FORN (co.)
- 16.- GERMANDAT (c.)
- 17.- HOSPITAL (pl.)
- 18.- MERCADAL (pl.)
- 19.- MERCE (c.)
- 20.- MURALLA (c.)
- 21.- OM (pl.)
- 22.- PARE GRAS (pl.)
- 23.- POU (pl.)
- 24.- PUIGVERD (rav.)
- 25.- SABATERIA (co.)
- 26.- SABATERIA DE BAIX (c.)
- 27.- SABATERIA DE DALT (c.)
- 28.- SANT FRANCESC (rav.)
- 29.- SANT JOAN (c.)
- 30.- SIÓ (c.)
- 31.- VILAVELLA (c.)
- 32.- VILAVELLA (tra.)

- A.- Església de Santa Maria
 B.- Casa de la Vila
 C.- Convent de la Mercè
 D.- Església dels Dolors
 E.- Estudis Nous
 F.- Hospital
 G.- Rectoria vella
 H.- Tossal del Castell

Muralla - - - - -

Situació de cadascun dels quatre Barris en la part antiga de la vila d'AGRAMUNT

	Sant Joan		Plaça
	Castell		Sió